

Атығаев Б.Б. 2 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Болатбекова Д.Н., 2 курс (Сагинов атындағы Қарағанды техникалық университеті)
Ғылыми жетікші – э.ғ.м., аға оқытушы Тусупбаева Б.С.

БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА ТАЛАНТТАРДЫ БАСҚАРУ

Қазақстан экономикасын жаңғыртудың маңызды факторы-талантты жастарды инновациялық даму процестеріне қосу. Бүгінгі таңда Ұлттық білім беру жүйесінің басты басымдығы дарындылармен жұмыс болып табылады. Жоғары оқу орындарының жастар талантын дайындау мен басқарудағы рөлі артып келеді, өйткені білім беру ұйымдарының мақсаты тек дайындық емес, жоғары кәсіби білікті мамандар мен елдің зияткерлік элитасын қалыптастыру.

Талант-менеджмент жүйелерін дамыту қазіргі заманның өзекті міндеті болып табылады, өйткені ол экономикалық және әлеуметтік прогресті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Дарындылықты басқару барлық деңгейдегі білім беру саласында ерекше маңызға ие, өйткені бұл талантты қалыптастыру мен жүзеге асырудың негізін қалайтын білім.

Таланттарды басқарудың мақсаты-даму мен өсу үшін қолайлы орта құру өз құзыреттерін арттыру үшін тиімді қолдана алатын қызметкер мен ұйымның мақсаттарына жету.

Білім беру жүйесіндегі тәжірибені жинақтау, талантты жастарды басқару жүйесін құру және іске асыру-бұл барлығының білім беру ортасы мен кез келген деңгейдегі білім беру мекемелері қызметінің нәтижесі. Бұл алдымен мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі дарынды балаларды анықтауға, содан кейін олардың орта және толық жалпы білім беру жүйесіндегі дамуының дұрыс қалыптасуына және сайып келгенде дайындық нарық үшін кәсіптік білім беру жүйесіндегі жоғары бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауда өз септігін тигізеді. Адами ресурстар ретінде, оның жасампаз күші экономикалық драйверге айналады қалаларды, өңірлерді, аумақтарды және елдерді дамытады.

Қазіргі уақытта ұйымның адами қабілеттеріне қатысты жаңа парадигманың қалыптасуына байланысты басқару тәжірибесінде таланттарды басқару ұғымы да қолданылады. Таланттарды басқару адами капиталды қалыптастыру құралы ретінде теориялық тұрғыдан сипатталуы және стратегиялық маңыздылығын түсінуі керек. Осы уақытқа дейін құрылған шетелдік іргелі және қолданбалы зерттеулердің әдеби шолуы негізінде негізгі ұғымдар мен теориялық негіздерді жүйелеу анықталады. Талантты адамдарды тартуға, дамытуға және сақтауға (сақтауға) бағытталған кәсіби өсу үшін ынталандырушы жүйенің қажеттілігі дәлелденді. Ұсынылған тұжырымдар экономиканың барлық салаларында, атап айтқанда білім беру саласында менеджмент талантын енгізудің маңыздылығын арттырды. Бұл тенденция уақыт талаптарына байланысты өзгеретінін ескере отырып, нәтижелер зерттеу саласына теориялық және практикалық үлес қосуда.

Сонымен, оның теориясына сүйене отырып, шығармашылық әрекет бәріне тән, іс-әрекеттің мақсаты жағдайларға байланысты өз бағытын өзгертеді. Яғни, анықтамада бізге айтылған түпнұсқа(шығармашылық) әрекет ерекше дарынды адамның қасиеті емес. Егер солай болса, онда талантты жастарды іздеу және тарту білім беру саласының негізгі мақсаттарының бірі, олардың қабілеттерін, білімі мен даму қажеттіліктерін ескере отырып, бұрыннан бар қабілеттерді, қажеттіліктерді дамыту қажет.

Салыстыру үшін, біз жоғарыда сипатталған білім беру саласында таланттарды басқарудың негізгі түсінігіне анықтама берген болатынмыз, бірақ ол біздің әдеттегі түсінігімізде талант деп аталмайды. Жоғары білікті қызметкер-мамандықты жақсы біледі, үлкен тәжірибе-бұл негізгі қызметкер, кадрлық резерв, тәлімгер бола алатындығына көзіміз жетті.

Жалпы ұқсастық жағдайынан шығудың өзекті жолы-таланттарды басқару тұжырымдамасы. Тұжырымдама шеңберінде біз белгілі бір дағдыларды немесе жұмыстар кешенін іске асырудың тиімділігі қызметкердің біліміне ғана емес, сонымен бірге оның қабілеттері мен көзқарасына да байланысты екендігіне сүйенеміз. Егер біз осы

артықшылықтардың кешенін талант сияқты терминмен атайтын болсақ, онда әр білім алушыны дамытуға және қолдануға болатын таланттары бар деген идеяға көшейік. Бұл жағдайда таланттарды басқару (talent management) тұжырымдамасы студенттер таланттарын үнемі анықтау және оларды білімнің игілігі үшін ең жақсы түрде қолдануға болады.

Осылайша, таланттарды басқару-шығындар мен тәуекел деңгейін төмендету, жалдау сапасын жақсарту, сапалы білімнің тиімділік деңгейін арттыру мақсатында талантты жастарды біріктіру процесі.

Әдебиеттер

1. Давлетова М.Т. Положение о проведении олимпиады по маркетингу для учащихся школ и колледжей: ВНД (положения, правила, инструкции) / Давлетова М.Т.-: Университет "Туран". 2016. - ISBN // Электронно-библиотечная система TURAN: [сайт]. - URL: <https://e-lib.turan-edu.kz/book/89234>

2. <https://www.dissercat.com/content/sovershenstvovanie-mekhanizma-upravleniya-razvitiem-sfery-obrazovaniya>

Алтынбек Ә.С., 4 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Ж.М. Зейнуллина

ЦИФРЛЫҚ ЕГІЗДЕРДІ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, УРБАНИЗАЦИЯЛАНҒАН АУМАҚТАРДЫ ДАМУ

Бүгінде Қазақстан аймақтарының әлеуметтік-экономикалық дамуы біркелкі емес. Тең институционалдық жағдайларға қарамастан, Қазақстан Республикасындағы субъектілері экономикалық тиімділік деңгейлерімен, өндіріс көлемімен, инвестициялар көлемімен және жұмыспен қамту деңгейімен ерекшеленеді. Төмен деңгейге, яғни қалаларға қарай біз олардың біркелкі емес дамуының (қалалық кеңістіктің) элементтерін көреміз. Айырмашылықтар әртүрлі табиғи – климаттық жағдайларға, еңбек ресурстарымен қамтамасыз ету деңгейіне және инфрақұрылымның даму деңгейіне байланысты қалыптасады. Алайда, Қазақстан қалаларының әкімшілік аудандары арасында айқын айырмашылықтарды көруге болады. Осылайша, урбанизацияланған аумақтар біркелкі дамымайды.

Қалалардың дамуы қала құрылысы жүйелері мен оларды басқарудың күрделілігімен қатар жүреді. Ауқымды қалалық жобаларды жүзеге асыру қиын, бұл қалалық кеңістіктің біркелкі дамымауының себептерінің бірі болып табылады. Қалалар ауқымды ұлғайтып қана қоймай, қалалық органның даму қарқынын арттырады. Ұйымдастыру, жоспарлау, басқару және бақылау үлкен назар аударуды қажет етеді. Біркелкі емес дамудың тағы бір себебі – қаланың орталық бөлігіне назар аудару, демек, "гетто аудандарының" пайда болуы.

Урбанизацияланған аумақтардың біркелкі емес дамуы мен қалыптасуы уақыт өте келе нашарлай түседі. Келесі салдарлар пайда болуы мүмкін [1]:

– Көлік желісінің шамадан тыс жүктелуі және қанағаттанарлықсыз көліктік қызмет көрсету (қаладағы көлік – қаланың барлық нүктелеріне қолжетімділікті анықтайтын инфрақұрылымның маңызды элементі);

– жаңа тұрғын үй аудандарын қолайсыз және қылмыстық ретінде дамыту және халықты коммерциялық алаңдармен, әлеуметтік инфрақұрылыммен және жайлы абаттандырумен жеткілікті қамтамасыз етудің болмауы (жаңа тұрғын аудандар тиісті инфрақұрылымсыз қала орталығынан әрі қарай пайда болады);

– мемлекеттік меншікті басқару тиімділігінің төмендеуі (қалалық кеңістіктің біркелкі дамымауы басқарудағы проблемалардың пайда болуына ықпал етеді, өйткені фокус жалпы қалада емес, жекелеген аудандарда болады);